

مسئله‌های فزاینده و مصالح مرصعه در دایره تقابلی

www.ketab.ir

سمیه جمشیدی فلاورجانی

www.ketab.ir

سرشناسه: جمشیدی فلاورجانی، سمیه، ۱۳۶۲-
عنوان و نام پدیدآور: منطقه الفراغ و مصالح مرسله در دایره تطبیق / سمیه جمشیدی فلاورجانی
مشخصات نشر: قم: امتداد حکمت، ۱۳۰۱.
مشخصات ظاهری: ۱۷۲ ص.
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۵۲۵۳-۱۶-۲-۲
ISBN: ۹۷۸-۶۲۲-۵۲۵۳-۱۶-۲-۲
وضعیت فهرست‌نویسی: فیا.
یادداشت: کتابنامه: ص. [۱۵۹] - ۱۷۲.
موضوع: فقه مقاصدی
موضوع: Maqāṣid (Islamic law)
موضوع: فقه مقاصدی (فقه اهل سنت)
موضوع: Maqāṣid (Islamic law, Sunnites)
رده‌بندی کنگره: BP ۱۶۱/۷
رده‌بندی دیوبند: ۲۹۷/۳۱
شماره کتابشناسی ملی: ۸۹۴۲۲۶۰

منطقه الفراغ و مصالح مرسله در دایره تطبیق

سمیه جمشیدی فلاورجانی

ناشر: انتشارات امتداد حکمت

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۵۲۵۲-۱۶-۲

قطع: رقعی

بها: ۵۰ هزار تومان

سال چاپ: تابستان ۱۴۰۱

نوبت چاپ: اول

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

— کلیه حقوق این اثر برای ناشر محفوظ است. —

تماس با ناشر:

۰۹۳۶ ۳۹۵ ۶۳۷۳ (آقای محمد قمی اوینی)

۰۹۹۲ ۸۲۷ ۱۱۰۵

فهرست مطالب

پیشگفتار..... ۱۳

فصل اول: کلیات / ۱۷

گفتار اول: کلیات..... ۱۹

مقدمه..... ۱۹

گفتار دوم: مفهوم شناسی..... ۲۳

بند اول: مفاهیم..... ۲۳

منطقه الفراغ..... ۲۴

حکم..... ۲۵

اقسام حکم..... ۲۶

حکم تکلیفی..... ۲۶

حکم وضعی..... ۲۷

حکم ثابت و متغیر..... ۲۸

احکام اولی و ثانوی..... ۲۹

- ۲۹..... حکم حکومتی
- ۳۰..... حاکم در لغت و اصطلاح
- ۳۱..... مصلحت
- ۳۱..... مصلحت در لغت
- ۳۱..... مصلحت در اصطلاح
- ۳۲..... مصالح مرسله در لغت
- ۳۳..... مصالح مرسله در اصطلاح
- ۳۵..... استصلاح
- ۳۵..... استصلاح در لغت
- ۳۶..... استصلاح در اصطلاح
- ۳۷..... استحسان
- ۳۸..... قیاس
- ۳۸..... قیاس در لغت
- ۳۹..... قیاس در اصطلاح
- ۴۰..... سد ذرایع و فتح ذرایع
- ۴۲..... تاریخچه
- ۴۲..... پیشینه‌ی نظریه‌ی «منطقه الفراغ»
- ۴۴..... پیشینه «مصالح مرسله»

فصل دوم: تبیین نظریه‌ی «منطقه الفراغ» و قاعده‌ی «مصالح

مرسله»/ ۵۳

گفتار اول: ماهیت نظریه‌ی «منطقه الفراغ»، دلایل و قلمرو آن..... ۵۵

- ماهیت نظریه منطقه الفراغ..... ۵۶
- ادله منطقه الفراغ..... ۵۸
- آیات..... ۵۹
- آیه اطاعت..... ۵۹
- روایات..... ۶۱
- قلمرو «منطقه الفراغ»..... ۶۳
- محدود به احکام غیر الزامی..... ۶۳
- محدود به روابط انسان با طبیعت..... ۶۴
- محدود به تشخیص موضوعات مرتبط با احکام اولیه..... ۶۶
- محدود به تشخیص اهم در موارد تراحم بین احکام الهی... ۶۷
- قانون گذار صالح در منطقه الفراغ..... ۶۸
- پرکردن "منطقه الفراغ" بر اساس مصلحت عمومی جامعه..... ۶۹
- پرکردن "منطقه الفراغ" به حسب مقتضیات زمان و مکان... ۷۱
- ماهیت «مصلحت» و ارتباط آن با مصلحت..... ۷۴
- گفتار دوم: ماهیت قاعده "مصلح مرسله"، دلایل و قلمرو آن..... ۷۶
- اقسام مصلحت..... ۷۷
- دسته بندی مصلحت بر اساس درجه و رتبه..... ۷۷
- دسته بندی مصلحت به اعتبار خالی بودن از مفسده..... ۷۸
- دسته بندی مصلحت به لحاظ جایگاه تحقق آن..... ۷۹
- دسته بندی مصلحت به لحاظ اعتبار و عدم اعتبار..... ۸۰

- ۸۰..... مصالح معتبر.....
- ۸۱..... مصالح ملغا.....
- ۸۱..... مصالح مرسل.....
- ۸۲..... مفهوم «مصالح مرسله».....
- ۸۳..... دلائل حجیت 'مصالح مرسله'.....
- ۸۳..... دلیل عقلی.....
- ۸۴..... وجود مسائل مستحدثه و لزوم پاسخ گویی به آن مسائل.....
- ۸۵..... سیره ی صحابه.....
- ۸۵..... حدیث "لا ضرر ولا ضرار فی الاسلام".....
- ۸۶..... حدیث معاذ در تجویز "اجتهاد به رای".....
- ۸۷..... قلمرو "مصالح مرسله".....
- ۸۸..... محدود به مقاصد شارع.....
- ۸۸..... محدود به تضاد نداشتن با نص قرآن و سنت:.....
- ۸۹..... محدود به حوزه ی معاملات:.....
- ۹۰..... محدود به فوت نشدن مصلحت اهم:.....
- ۹۱..... محدود به عمومی بودن مصلحت.....
- ۹۱..... محدود به عدم تضاد با اجماع فقها.....
- ۹۲..... اعتبار 'مصالح مرسله' در نگاه مذاهب اسلامی.....
- ۹۳..... نظر فقهای اهل سنت در مورد «مصالح مرسله».....
- ۹۳..... نظر شافعیان در باره ی مصالح مرسله.....

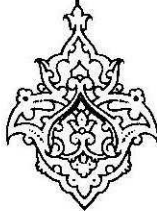
- عقیده ظاهریان در باره‌ی مصالح مرسله ۹۴
- نظر حنفیها در باره‌ی مصالح مرسله ۹۴
- نظر فقهای مالکی در مورد مصالح مرسله ۹۴
- نظر حنبلیها در باره‌ی مصالح مرسله ۹۵

فصل سوم: شباهت‌ها و تفاوت‌های میان «منطقة الفراغ» و «مصالح

مرسله» / ۹۷

- گفتار اول: وجوه مشترک «منطقة الفراغ» و «مصالح مرسله» ۹۹
- حفظ مقاصد شریعت ۹۹
- وجود مصلحت ۱۰۰
- تقنین بر اساس مصلحت ۱۰۱
- تبعیت احکام از مصالح و مفاسد ۱۰۲
- مصدریت عقل برای درک مصالح و مفاسد ۱۰۴
- اعمال مصلحت در امور غیر عبادی ۱۰۵
- اعمال مصلحت در ظرف تشکیل حکومت ۱۰۷
- جعل حکم بر اساس مصلحت عمومی ۱۱۰
- گفتار دوم: وجوه افتراق «منطقة الفراغ» و «مصالح مرسله» ۱۱۳
- منبعی مستقل یا عدم استقلال در منبع ۱۱۳
- خالی بودن حوادث از حکم یا عدم خلوت ۱۱۵
- مقام اجراء یا مقام تقنین ۱۲۲

پیشگفتار

دین اسلام، دینی کامل، جهان شمول و پاسخ گوی نیازهای بشر تا روز قیامت است و از طرفی انسان دارای نیازهای ثابت و متغیر بوده و بر همین اساس وجود یک نظام تشریعی که بتواند با ساختار قانون گذاری مناسب و رعایت مصالح عمومی در زمان ما و مکان های مختلف بر آورده کننده ی نیازهای متغیر بشر باشد امری ضروری است. و تقنین بر اساس مصلحت صورت می گیرد، تا قانونی مناسب با شرایط زمان و مکان وضع شود که به ولی امر این اختیار را بدهد تا بر اساس مصالح عمومی جامعه حکم غیر الزامی را به الزام تبدیل کند. و این نحوه قانون گذاری در قالب نظریه منطقه الفراغ مطرح شده است.

در نظریه منطقه الفراغ این قانون گذاری توسط ولی امر در حوزه احکام غیر الزامی انجام گرفته و قانونی مناسب با شرایط زمان و مکان وضع می شود که به ولی امر این اختیار را می دهد تا بر اساس مصالح عمومی جامعه حکم غیر الزامی را به الزام تبدیل کند. از آنجا که این وضع قانون بر اساس مصلحت صورت می گیرد و از آنجا که برداشتهای متفاوتی با توجه به عنصر مصلحت، در مورد این نظریه وجود دارد و حتی به خلط مباحث موجود در

۱۷ / منطقة الفراغ ومصالح مرسله در دایره تطبیق

این نظریه با قاعده‌ی مصالح مرسله‌ی اهل سنت منجر شده است و برخی، اعمال مصلحت در هر دو نظریه را به هم شبیه دانسته‌اند این سوال مطرح می‌شود که چه شباهت‌ها و تفاوت‌هایی میان نظریه منطقه الفراغ با قاعده مصالح مرسله وجود دارد؟

در این پژوهش سعی بر آن بوده است تا با روش کتاب‌خانه‌ای به تتبع در متون فقهی اصلی پرداخته و با بررسی تطبیقی انجام گرفته، پاسخی مناسب به همراه تحلیلی منصفانه به سؤالات موجود داده شود. بنابراین در فصل اول به بیان کلیات و مباحث مقدماتی تحقیق و در فصل دوم به تبیین نظریه‌ی «منطقة الفراغ» و قاعده‌ی «مصالح مرسله» و در فصل سوم به شباهت‌ها و تفاوت‌های میان «منطقة الفراغ» و «مصالح مرسله» پرداخته شده است.